

H O L A N D A ' D A

H A L K K Ü T Ü P H A N E L E R İ

Margreet WINJSTROOM

T A R İ H Ç E :

Geçmişleri üzerinde kısaca durmadan Holanda halk kütüphanelerini anlamak mümkün değildir. Bu tarihçe, ancak XIX. Yüzyılın sonlarında, İngiliz örneğine dayanan ilk iki halk kütüphanesinin açılması ile başlar : Utrecht (1892) ve Dordrecht (1898).

Geçen yüzyılda Holandalılar, literatürlerini 'volksbibliotheken' denilen, çoğunlukla romanlarla dolu ve tümüyle özel ortamların desteklediği yoksul kütüphanelerde arayıp bulmak zorunda idiler. Bu kütüphanelerin kökü, 'Maatschappij tot Nut van't Algemeen' ve 'St. Vincentius' gibi kuruluşlarla katolik protestan kiliselerine dayanır. Bunlar, tabii olarak, sınırlı bir fonksiyona sahip olmuşlar ve basit istekleri olan, kapalı topluluklara hizmet etmişlerdir. Kibar sınıfı çok pahalı bazı okuma kulüplerine devam ederken yüksek öğrenim görmüş Holandalılar, üniversite ve diğer bilim kuruluşlarının kütüphanelerini kullanmışlardı.

Şurası açıktır ki, Holanda kültür seviyesine daha uygun bir şeyin ihtiyacı içinde idi ve bu ihtiyaç çok daha önceleri duyulmuştu. Daha 1850'de, Millet Meclisinde bir milletvekili her belediye bölgesinde bir halk kütüphanesi kurulmasını zorunlu kılan bir 'Kütüphaneler Kanunu'nun kabulü hususunda ısrar etmişti. Bununla birlikte, Holanda kütüphanelerinin gecikmişliği üzerine yapılan gerçek hücum, 1900'da, E. Schulze'un 'Freie öffentliche Bibliotheken, Volksbibliotheken und Leshallen' adlı kitabının Almanya'da yayınlanışından sonra başladı. Bu eser, ilgili Holandalıların gözünü, halk kütüphaneciliği ile kendi 'volksbibliothek'leri arasındaki ayrılığa çevirdi.

Öte yandan, Anglo-Sakson ülkelerinde görülen kütüphane gelişmesi Holanda'nın siyasi hayatına önderlik edenlerin düşüncelerinden o kadar uzaktı ki, İngiliz örneği halk kütüphanelerinin malî yönden desteklenmesi imkânı başlangıçtan itibaren umutsuz görüldü. Yukarıda

sözü edilen Maatschappij tot Nut van't Algemeen'in 1902'de yapılan üyeler toplantısında ise : «Bir çok yargılara göre, Holanda halkı henüz halk kütüphanesi için yeter olgunlukta değildir ve mevcut 'volksbibliotheken'lerin ıslahı çok daha yerindedir.» deniliyordu.

Bu elverişsiz düşünce iklimine rağmen, bu yıllarda bir kaç yeni halk kütüphanesi kuruldu : Groningen (1903), La Haye (1905), Leeuwarden (1905). Bunlar, birer yönetim kurulu' bulunan ve üye sayısı sınırlı olan özel kuruluşlardı. O zaman için bunların tek istisnası Rotterdam Belediye Kütüphanesi idi. 1906'da da, halk kütüphaneleri ülkesinin seçkin bir öncüsü olan H. E. Greve, Holanda'daki halk kütüphaneleri gelişmesinin yönünü gösteren bir işaret taşı olma niteliğindeki 'Openbare leesmusea en volksbibliotheken' konulu tezini başarı ile verdi.

İki yıl sonra, mevcut altı halk kütüphanesi, Dr. Greve'in ilk yazmanı olduğu, kısaca C. V. olarak tanınan Central Vereniging voor Openbare Leezalen en Bibliotheken (Halk Kütüphaneleri Merkezi Derneği)'i kurdu. Dr. Greve, uzun süre halk kütüphaneleri için bir itiş gücü hizmeti görerek, 1951 yılına kadar bu görevde kaldı. Yazmanlık görevini aynı zamanda üstünde bulunan La Haye Halk Kütüphanesi Müdürlüğü görevi ile birlikte Mr. P. J. van Swigchem'e devrettiği zaman, Holanda'daki halk kütüphanelerinin sayısı 101'i bulmuştu. Bu dönemde C.V. halk kütüphaneleri politikası ile ilgili dikkate değer bir kuruluş durumuna gelmişti; Van Swigchem'in görevi üzerine almasından sonra da teşkilatını genişletmeğe başladı. Van Swigchem C. V.'deki işine zamanının ancak bir kısmını verebildiği için, 1958'de bu kuruluşa tam gün çalışan bir yazmanın tayinine karar verildi. Yeni yazman, aynı zamanda, o zamana kadar müfettiş Mr. J. Zwier tarafından yürütülen C. V. bürolarının müdürlüğü işini de yüklendi. 1958'de Mr. Zwier bir Devlet Memuru oldu ve C. V'nin denetimi işini hükümet üzerine aldı.

Önce gördüğümüz gibi, halk kütüphanelerinin birleştirilmesi işi 1908'de garanti altına alınmıştı; fakat sonradan çetin meselelerle karşılaşıldı. 1908'de hükümet, ilk defa olarak, halk kütüphaneleri için 3.050 florin (7.565 TL.) lik bir ödeneğin kabulünü sağladı. Üç yıl sonra ise, Eğitim Bakanı çok tenkid edilen bir ödenek sistemi ortaya koydu : Devletin ve mahallî idarelerin ayıracakları ödenek, özel katkıların bir buçuk katını geçmemeliydi. Bu sistem 1911'den bu yana bir çok değişikliklere uğramış olmakla birlikte, özel katkıların, kütüphane

bütçelerinin ve bugüne kadar yürütölegelen halk kütüphaneleri politikasının en önemli unsuru olmakta devam ettiği göröölür.

Halk kütüphaneleri tarihi ile ilgili çok önemli ikinci bir nokta da, 1911'de Zümre halk kütüphanelerinin (Hilversum protestan ve Amersfoort katolik halk kütüphaneleri) kurulmasıdır. Bunların hükümetten ödenek alma istekleri, C.V. tarafından, elde ettiği durumun tehlikeye düşmesi pahasına, desteklendi. Tehlike, (Holanda'nın politik ve sosyal geleneklerine aykırı olarak) hükümetin genel halk kütüphanelerini desteklemeyi sürdürmesinden çok, ödenekleri toptan durdurması biçiminde ortaya çıkıyordu. C. V., bu liberal davranışı ile kendi birliğini, zümre halk kütüphanesi grupları üyelerini de saflarına alarak, güçlendirdi. Fakat her madalyonun bir de arka yüzü vardır : Holanda'da varlıklarını şimdi de sürdüren üç halk kütüphanesi çeşidi ortaya çıkmıştı (1965'te, 149 genel, 129 katolik ve 22 protestan halk kütüphanesi vardı). Nicelikle niteliğin aynı hızla yürüdüğü hususu kuşkuludur ve bir çok durumlarda elde edilen sonuç personel ve para ısrafı olmuştur. Küçük şehirlerde bu üç çeşit halk kütüphanesinin varlıklarını büyük zorluklarla sürdürebildiklerini gösteren örnekler vardır (La Haye dolaylarındaki 44.000 nüfuslu Riskwijk'te olduğu gibi).

İkinci Dünya Savaşları'ndan sonra, county kütüphanesi hareketi, 11 ilin hepsinde, sistem biraz değişmekle birlikte, İngiliz örneğini izledi. Bu yıllarda, 'volksbibliotheken'in değeri hakkındaki birbirini tutmaz eski görüşler yeniden alevlendi ve, tabii olarak, hiç bir şeyi çözümlemedi. Bütün bunlar, katolik halk kütüphanelerinde kopmalara sebep oldu. Katolik halk kütüphaneleri kendilerini C. V.'de tecessüm ettirdikleri halk kütüphanesi tipinin şampiyonları olarak gösterirken, katolik county kütüphaneleri — biri dışında — kendi özel koleksiyonlarını C.V. den ayrı olarak vücuda getirdiler. Fakat 1963'de barış sağlandı ve birlik yeniden kuruldu : Eşit standartlar ilkesi ve ödenek alan bütün kütüphaneler için devlet denetimi herkesçe kabul edildi. Öte yandan, 'eski' halk kütüphaneleri, geçmişteki halka ulaşma şansını yitirmiş kuruluşlar olarak tanınır oldu. Her iki yandaki geçici yanlış anlama, kendi kendini yoklamaya ve karşılıklı yakın saygıya önderlik etti.

BUGÜNÜN HALK KÜTÜPHANELERİ (Amaç, karakter ve mali durum)

a. Amaç ve karakter

Bugünkü Holanda halk kütüphanelerinin amacı, araştırma ve bilgi edinmek veya eğitim ve boş zamanı değerlendirmeye katkıda bulun-

mak için ihtiyaç duyulan, halk için oluşturulmuş yayınlara ulaşımı sağlamaktır. Halk kütüphaneleri, yaşına, eğitim seviyesine, sosyal durumuna ve siyasi veya dini inançlarına bakılmaksızın, herkes içindir. Kitaplara ulaşımın açık olması, genellikle kabul edilmiştir.

Yukarıda belirtildiği üzere, Holanda'da bir tarih mirası olarak, üç halk kütüphanesi çeşidi vardır: Genel, katolik ve protestan halk kütüphaneleri. Son ikisi de, dini inanışlarına bakılmaksızın herkes için yararlanılabilir olduklarını ileri sürerler; fakat bunlarda kitap seçimi daha sınırlı temellere dayandığı ve her okuyucunun isteklerini karşılamadıkları için, tabii olarak, sınırlı bir okuyucu kitlesine hizmet verebilmektedirler. Holanda'daki zümre kütüphaneleri — bazı mahalli katolik kütüphaneleri dışında — daha basit bir okuma zevki sağlama eğilimindedirler. Üstelik bunlar, okuyucularını ihtilâflı literatüre karşı korumak isterler (Bu, özellikle protestan kütüphaneleri için doğrudur). Öte yandan, Holanda'da, genel halk kütüphanelerinin gerçekten 'genel' ve 'tarafsız' olmaları güçtür; katolik veya protestan çıkarıldığı zaman, sonuncusu (tarafsızlık) ortada kalır. Ve belirtilmelidir ki, genel halk kütüphanesi, özellikle diğer halk kütüphanesi çeşitlerinin var olduğu şehir ve kasabalarda, her zaman başarılı olamamıştır.

Holanda halk kütüphanelerinin açık bir resmini elde etmek çok güçtür. Durum, bütün katoliklerin özel katolik halk kütüphanelerini üstün tutmadığı ve protestan toplumunun büyük çoğununun Protestan halk kütüphanelerine karşı olduğu belirtildiğinde daha da karışmaktadır. Protestan kütüphanelerini destekleyen halk kesiminin özel bir kilise ile mi, yoksa özel bir siyasi parti ile mi ilişkili olduklarını kestirmek güçtür. Bu, en iyi biçimde, belki de Calvinist orijin olarak nitelendirilebilir.

Son yıllarda katolik (ve daha az derecede protestan) çevrelerinde kendi kütüphane hizmetlerini eleştiren bir değerlendirme yapılması yolunda dikkate değer bir eğilim ortaya çıktı ve genel halk kütüphanesi ile birleşme derecesine varan bir görüş cömertliğine doğru bir akım farkedildi. Böylece, sür'atle bir dördüncü grup ortaya çıkmış oldu. Bunlar Birleşik (Federe) Halk Kütüphanesi diye adlandırıldı. 1965'de, bu kütüphanelerin, ayrıntılarda hepsi de ayrılık gösteren on kadar örneği kurulmuştur. Fakat en karakteristik görünüş şudur: Mevcut iki veya üç halk kütüphanesi yeni bir kuruluşta (bir 'stichting'de) bir araya geldi ve bütün kaynakları (yapılar, kitaplar) ile görevlilerini birleştirdiler. Bu yeni birleşik halk kütüphanesi, kendisini

en iyi durumda ortak bir hizmet unsuru olarak gösterir; fakat, bir birleşik halk kütüphanesi yapısına giren bir okuyucudan genel, kato-lik veya protestan halk kütüphanesi üyeliklerinden birisini seçmesinin istenildiği acıklı örnekler vardır. Bazan okuyucuya 'kendi' özel yar-dımcıları ile hizmet edilir ve kitaplarını özel bir koleksiyondan seç-mek zorunda bırakılır. Ayrıca, çok az sayıda halk kütüphanesi, kendi merkezî kütüphanesini sürdürürken şubeler de kurmağa başladı (Söz gelişi La Haye ve Schiedam). La Haye çevresinde her üç kütüp-hane çeşidinin birleştiği birleşik (federe) halk kütüphanesinin bir ör-neği Wassenaar'dır.

Bu birleşme eğilimi, 'her topluma gerçekten iyi bir halk kütüpha-nesi' yolundaki kütüphaneci ülküsüne doğru atılmış bir adım sayılır. Bu görüş, belki ülkücülük açısından daha çok ekonomi açısından, Be-lediye meclislerince çok rağbet görmüştür. Belediyeler, kütüphanelerin kendilerinden yapı istediği durumlarda, ellerindeki fırsatları bu yolda hareket etmek için kullanıyorlar. Bu durum bizi, Holanda Halk Kü-tüphanelerinin ikinci bir özel görünüşüne, yani hukukî durumuna gö-türmektedir.

b. Hukukî biçim ve maliye

1965 yılı sonunda (21 county kütüphanesi dışında) mevcut 300 ka-dar halk kütüphanesinin yalnız 10'u gerçek şehir kütüphanesi idi (En büyüğü Rotterdam). Hollanda'da 'şehir kütüphanesi' terimi, belediye-ler tarafından sürdürülen halk kütüphaneleri değil, yersel halk kü-küphaneleri anlamına gelir. Bu 10'un dışında, Holanda'daki diğer her halk kütüphanesi, hukukî anlamda, hukuk statüsü bir dernek (vere-niging) veya vakıf (stichting) olan özel bir kütüphanedir. İkiisi arasın-daki temel ayrılık, derneğin üyeleri bulunması, vakıfta üye bulunma-masıdır.

Böylece, Holanda halk kütüphaneleri, bazan iyi, bazan da kötü çalışan bir ilgili yabancılar kurulu tarafından yönetilir. Onun başarı-sı, kurul ile baş kütüphaneci arasındaki ilişkiye çok bağlıdır. Eğer ku-rul, esas itibariyle kütüphane politikası ve maliyesi alanları içinde kalan kendi görevlerine bağlı kalır ve kütüphane hizmetlerini düzenle-meyi kütüphaneciye bırakırsa, her şey iyi yürür. Fakat kurul üyeleri-nin hemen hepsi kitap seçimine, personele, donatıma ve diğer işlere karışmayı denerler ve ilişkiler gerginleşir. Öte yandan, bir kütüphaneci-nin zaman kaybetmekten başka iş yapmayan bir kurul ile çalışması çok güçtür. Ve bu sıkışık günlerde genç ve enerjik erkek ve kadınları

boş zamanlarını kültür işlerine ayırmağa ikna etmek nankör bir görev olabilir.

Genel olarak belirtilebilir ki, 10 gerçek şehir kütüphanesi, özel halk kütüphaneleri ile karşılaştırıldığında, daha başarılıdır ve bu, belediyelerce yürütülen bir halk kütüphanesi için iyi bir hüccet olacağına benzer. Bir diğer delil, her dernek veya vakfın özel gruplara mahsus bir kuruluş intibasını verdiğidir. Bu izlenim, Holanda halk kütüphanelerinin ücretsiz olmadığı gerçeği ile güçlenir. Hükümet tarafından konulan kurallara göre, her okuyucu kütüphane hizmetleri için para ödemek zorundadır. Yıllık yüküm, yetişkinler için 3 1/2 ve 6 1/2, çocuklar için 1 ve 2 1/2 Holanda florini arasında değişir (Bir Holanda florini 2 İngiliz shiling'ine, yani 2.48 Türk lirasına eşittir.) Tabii olarak bu, Holanda halk kütüphanelerinin gelişmesini büyük ölçüde engelleyen, acınacak bir durumdur. Bu husus, makalenin sonundaki istatistik incelendiğinde, kesin rakamlarla görülecektir.

Halk kütüphaneleri mali imkânlarını şu kaynaklardan elde ederler : (a) Devlet yardımı, (b) İl yardımı, (c) Yersel yardımlar, (ç) Okuyucuların katkıları. County kütüphanesi daha sonra ele alınacaktır.

Devlet yardımı Kültür Bakanlığından veya daha özel olarak, halk kütüphanelerinin bağlı bulunduğu Halk Eğitimi Dairesinden gelir. Bununla birlikte, ödenekler Central Vereninging woor Openbare Bibliotheken (C.V.) tarafından dağıtılır. Ödeneklerin dağıtımı, bir bakanlık emri olan «Rijkssubsidievoorvarden» de yer alan kurallara göre yapılır. Dağıtımda, nüfusa göre değişiklik gösteren bir ölçü temel alınır; yayma faaliyetleri için de ek ödenek verilir (Söz gelişi, her şube kütüphanesi için merkez kütüphaneye düşen devlet ödeneğinin 1/2'si, çocuk bölümü için ise 1/3'ü verilir). Bu ödenekler ancak kütüphaneler belli şartları haiz oldukları zaman verilir ve bunların denetimi Devlet Halk Kütüphaneleri Denetmenliği tarafından yapılır (İkisi halk kütüphanecisi olan 4 kişilik bir kurul). İlk şart, (Hükümet tarafından konulmuş akışkan ölçülere göre) belediyelerden asgarî bir ödeneğin alınmasıdır. County yönetimleri, yersel kütüphane çalışmalarına katkıda bulunup bulunmamakta serbesttirler. Bereket versin, bir çok belediyeler, tesbit edilmiş bulunan asgarî miktardan daha çoğunu verirler; ki o olmaksızın bir halk kütüphanesini yürütmek imkânsızdır. Devlet yardımında sürekli bir değişme olmadığı için (yalnız ücretler artınca yükselir), halk kütüphanelerinin kaderi yersel yönetimin elindedir. Ödeneklerin miktarı hakkında bir fikir vermek üzere, 1964 yılına ait şu rakamlar verilebilir :

Devlet yardımı	:	5.600.000	Holanda florini	(% 26,5)
İl yardımı	:	1.500.000	»	(% 7)
Yersel yardım	:	14.200.000	»	(% 66,5)

Holanda halk kütüphanelerinin malî durumu, son yıllarda görülen gelişmelere rağmen, iyi değildir. 1964'de toplam ödenek, nüfus başına (yalnız halk kütüphanelerinin bulunduğu şehir ve kasabalarda) 2.35 Holanda florini idi. On yıl önce ise bu, 0.71 florini geçmiyordu. Bu durumda bile, adam başına 6,80 TL. yeterli bir halk kütüphanesi hizmetini sürdürmek için yeterli sayılamamaktadır. Ve bu, ortalaması daha yukarıda olan kütüphaneler için bile doğrudur (Sıra, 0,77 florin ile Hertogenbosch'dan 7,23 florin ile Velsen'e kadar değişir).

Okuyucuların katkısı bu küçük bütçelerde hâlâ bir anlamı haizdir, fakat kütüphanelerin malî durumları düzeldikçe azalma eğilimindedir. 1954'de katkılarının yüzdesi 20 olarak hesaplanırken, 1964'de bu 8'e düşmüştür.

1964'de 24.172.800 Holanda florini tutarında olan giderlerin dağılışı şöyledir :

Görevliler giderleri	13.913.000	HF' (% 58)
Kitap-sürelî yayın giderleri	3.970.700	HF' (% 16)
Cildleme giderleri	919.900	HF' (% 4)
Yapılar giderleri	3.674.300	HF' (% 15)
Diğer giderler	1.694.900	HF' (% 7)

S T A N D A R D L A R :

Devlet denetmenliği, «Rijkssubsidievoorwaarden» de yer alan şartların yerine getirilip getirilmediğini ve Holanda halk kütüphaneleri için konulmuş belli mütevazı standartların uygulanıp uygulanmadığını inceler. Bu standartlar «Rijkssubsidievoorwaarden»in eki olarak yayınlanır ve kesin asgari şartlar ortaya koyar.

a) Halk kütüphanesinin amacı :

Bir belediye yönetimi için halk kütüphanesine sahip olmak zorunlu değildir. Bununla birlikte, üç çeşidine (genel, katolik, protestan) birden de sahip olabilir. Amsterdam (870.000 nüfuslu), Dordrecht (88.000), La Haye (600.000), Hilversum (100.000), Rijswijk (44.000), Zaamdan (56.000) ve Zwolle (59.000) bu durumdadır. Eğer, söz gelişi, bir belediye meclisi, ister zümre kütüphanesi, ister genel kütüphane olsun bir kütüphaneye ödenek vermek istemezse, devlet ödeneği sona

erer. Kurulun ilke uğruna bu konuda kurban ettiği tek şehir Rotterdam'dır. Yalnız 10.000 veya daha çok nüfuslu belediye bölgeleri Devlet ödeneği alabilirler, fakat bu 10.000 nüfusa ulaşmak için birleşmiş belediyeler düşünmek mümkündür.

Şubeler halka daha iyi ulaşabildiği için daha çok tutulur; gezici kütüphaneler de öyle. Halen Holanda'da, 2.000 - 3.000 kitaplık olanlarla birlikte, çoğu küçük çapta 25 kadar gezici kütüphane hizmet görmektedir. En faal olanları Leewarden ve Veendam'dadır. Breda'daki gezici kütüphane taşıtı, eski bir otobüsün yenileştirilmesine güzel bir örnektir.

Holanda halk kütüphanelerinin sosyal yapısı hakkında bir fikir edinmek için, Holanda nüfusunun (12.500.000) 967 belediye bölgesine dağıldığını bilmek gerekir. Bunların % 12'si nüfusu 5000'den az 498 köyde, % 12,7'si ise, nüfusu 5.000 - 10.000 olan 221 kasabada yaşar. Nüfusu 20.000 veya daha çok olan 105 şehrin (5'i hariç) hepsinde bir veya daha çok halk kütüphanesi bulunur. 1/3'ü hâlâ kütüphanesiz olan nüfusu 10.000 - 20.000 arasındaki kasabalar, haritada boş benekler vücuda getirirler. County kütüphanelerinin çalışmaları da dikkate alınırsa, bir milyon kadar Holandalının kütüphane hizmetinden yoksun kaldığı, diğer bir milyonun da hazırlıksız kurulmuş olanlarına sahip bulunduğu görülür.

b) Yapılar :

Yasalara göre, halk kütüphaneleri ve şubeleri, doğrudan doğruya kütüphane hizmetlerinde kullanılan kendi konutlarına tasarruf etme hakkına sahip bulunmalıdırlar. Yeni bir kütüphane yapısına başlanmadan önce, Devlet Denetmenliğinin planı kabul etmesi gerekir. Bu plan, önce bir C.V. danışmanının sekreter olarak bulunduğu C.V. Yapı Komitesinden geçer. Boyutlarla ilgili standartlar yoktur, fakat şu unsurlar dikkate alınır : Ulaşılabilirlik, kitapların ödünç verilmesi ve saklanması için yeterli yer, okuma ve çalışma (araştırma) kolaylıkları, görevliler için yer, tuvalet. Gezici kütüphane için kural, en az 2.000 kitap taşıma zorunluluğudur. Yapı faaliyetinin, özellikle küçük kütüphanelere ve şubelere bakıldığında, daha etkili olduğu görülür. 1965 yılında 41 kütüphane ve 18 şube yeni konutlar edinmiştir.

Bir ziyareti degen aşırı büyüklükteki yapılar, Holanda'nın doğusunda bulunan Deventer ve Almelo'daki halk kütüphanelerinin yapılarıdır. Güneydeği Roosendaal, Venlo ve Hoensbroek kütüphaneleri ile Brabant County kütüphanesinin bir çok yeni küçük halk kütüphanesi

Bu yazıda belirtilen halk kütüphaneleri. Bütün bu yerlerde (1 Haziran 1966'da) 320 şubesi ile 300'ü aşkın yerel halk kütüphanesi, 21 county kütüphanesi, 25 gezici kütüphane bulunmaktadır.

yapıları anılmağa değer. Kuzeydeki Assen halk kütüphanesi, daha küçükleri olan Ter Apel ve Bergum ile Groningen County Kütüphanesi göz alıcı görünümlere sahiptirler, Batı bölgesindeki Wassenaar, Amsterdam, La Haye ve Utrecht'deki büyük kütüphanelerin şubeleri dikkate değer yapılara sahiptirler.

c) Koleksiyon :

Bu bölüm ancak ilk yıllarındaki yeni halk kütüphanelerine uygulanabilir; fakat, sayıları pek az da olsa, bu asgari standartlardan uzaklaşmayan eski kütüphaneler de vardır. Bu, nüfusu 10.000'i aşan toplumlardaki kütüphanelerle başlayıp 100.000 ve daha çok olanlarla biten kaypak bir ölçüdür.

N ü f u s	Halk Küt. Yetişkinler Bölümü	Halk Küt. Çocuk Bölümü	Şube Küt. Yetişkinler Bölümü	Şube Küt. Çocuk Bölümü
— 10.000	2.000	1.000	1.000	500
10 — 15.000	3.000	1.000	1.000	500
15 — 20.000	4.000	1.000	1.500	750
Ve sonrası	20.000	3.000	2.000	1.000

(10.000'e veya daha çoğuna kadar)

Böylece, söz gelişi, büyük bir şehirdeki bir şube kütüphanesi ancak 3.000 kitapla açılabilir. Muhakkak ki diğer ülkelerdeki meslektaşlarımızın gözündeki, hayal kırıklığı yaratacak bir durum.

Başka bir kurala göre, kitapların hiç olmazsa yarısı (çocuk kütüphanelerinde 1/6'sı) roman ve hikâye dışı kitaplar olmalıdır. Bu demektir ki, roman ve hikâyelerin ancak küçük bir kısmı dedektif romanlarından, aşk hikâyelerinden, vb. ibaret olacaktır. Devlet denetmenliği «western» tipi romanları tümüyle dışarda bırakır.

Roman ve hikâye dışı eserlerin satın alınmasında çoğunlukla üniversite standartları esas alınır. Holanda halk kütüphanelerinin büyük eksikliği, koleksiyonun bütçe imkânsızlıkları nedeniyle nicelik bakımından yetersiz kalmasıdır. Holanda halk kütüphanelerindeki kitapların toplam sayısı 7.000.000 kadardır (Nüfus, 12.500.000 kişi).

d. Açılış - kapanış saatleri

Burada, Holanda halk kütüphanelerine ait hikâyenin başka bir boş sayfasıyla karşılaşırız. Kütüphanelerin açık tutulma saatleri, bazı olumlu istisnaları bulunmakla birlikte, gerçekten elverişsizdir.

Asgari standartlar bir üzüntü sebebidir : Nüfusu 15.000'den az bir yerdeki halk kütüphanesi, haftada 6 saat açık tutulabilir; açık kalma süresi büyük şehirlerde 30 saate kadar çıkabilir. Çocuk kütüphaneleri ise, aynı örneklerde, 4 ve 12 saat açık kalabilir. Bir büyük kasabadaki şube ise, yetişkinler için 13, çocuklar için de 8 saatle yetinme durumundadır.

Küçük kütüphanelerle şubelerin büyük çoğunluğunun bu asgari standartların üstüne çıkmadığını belirtmek gerekir. Bu durumda halk kütüphanelerinin toplum içindeki ve kültür hayatındaki yerini nasıl alabileceği cevaplandırılmaz bir sorudur. Öte yandan halk kütüphanelerinin çoğu (bir county kütüphanesi ile birlikte çalışanlar dışında) Cumartesi günü öğleden sonra, saat 5 veya 6'ya kadar açılır. Gece açılışları ise, özellikle faal olan cuma gecesi ile birlikte, 9 veya 9.30'a kadardır.

d. Görevliler

Kütüphanenin açık olduğu saatlerde tümüyle yeterli bir kütüphaneci daima görev başında bulunur. Her halk kütüphanesinin kütüphane müdürlerine mahsus sertifikaya sahip bir müdürü bulunmalıdır; aksi halde devlet ödeneğinden yararlanamaz. Görevlilerde bulunması gerekli nitelikler bundan sonraki paragraflarda verilmiştir.

Görevliler ve aylıklar

Bu kesimde, kütüphanecilerin yetiştirilmesine ait özel bir bölüm ayrılmıştır. Kesimin iyi anlaşılabilmesi için biraz açıklama gereklidir.

'Rijkssubsidievoorwarden'de halk kütüphanelerinde yetiştirilmiş görevliler kullanılması zorunluğu konulmuştur : İlkin bir müdür, ikinci olarak bütün açılma saatlerinde görev başında olacak yeterli personel. Bu yasayla Holanda, söz gelişi, yeni kanunu yalnızca yetmiş müdür sağlanmasını öngören Danimarka halk kütüphanelerini de geçmiştir. Aranılan nitelikler, 'Rijkssubsidievoorwarden'de belirtilmiştir : Başkütüphaneci için bir 'directeursdiploma' (Müdürlük sertifikası), kütüphane görevlileri için bir 'assistentsdiploma' (Yardımcılık sertifikası) gereklidir. Çocuk kütüphanelerinde görev almak için de bir 'assistentsdiploma' gereklidir, fakat çocuk kütüphanecilerine mahsus bir ek sertifika sahibi olunmasında da fayda vardır. Yani, (haftalık kurslarla birlikte iki yıl ameli çalışmayı gerektiren) yardımcılık sertifikası asgari, (her biri 9'ar ay süreli olan) diğer ikisi ek'tir. Bu kurslar, 1922'den bu yana, 6 ayrı yerde C.V. tarafından örgütlenmiştir ve orta-

okulu bitirenlere açıktır. Bu yolla mesleğe her yıl 150 kadar (% 95'i kadın) genç yardımcı katılır. Her yıl 24 kadar müdür ve 10 kadar çocuk kütüphanecisi sertifikası verilmektedir. Bunlar, 1965'e kadar hükümet tarafından resmen tanınan belgelerdi. 1966'da Amsterdam'daki yeni kütüphanecilik okulu da diplomalı kütüphaneciler yetiştirmeğe başladı. Bu okul müdürler ve çocuk kütüphanecileri için olan kursları C.V.'nin elinden aldı. Yardımcılara ait kurslar, kütüphanecilik okulu çevresindekiler dışında, yine C. V. tarafından düzenlenmektedir.

Aylıklar, 1966'ya kadar acınacak bir durumda idi. Fakat, 1 Ocak 1966 Holandalı kütüphaneciler için yeni bir çağın işareti oldu. Uzun ve yorucu tartışmalardan sonra C.V., kalifiye işler için hazırladığı yeni aylık baremi tasarısının ilgili hükümet dairelerince kabul edildiğini gördü. Yeni barem yalnızca % 20 genel aylık artışı sağlamakla kalmıyor, devlet memurlarının ücret baremleriyle de denklik sağlıyordu. Bütün halk kütüphaneleri aşağı yukarı özel kuruluşlar oldukları için görevliler devlet memuru statüsüne bağlı değil, fakat aylıklar şimdi birbirine paralel bir yol izliyor. Doğrudan doğruya okul veya kurstan gelen genç yardımcıları, 1966'dan itibaren aylık 610 Holanda florini (1735 Türk lirası kadar) ile işe başlamaktadır. Yardımcı mevkilerinde en yüksek aylık 1250 florin'dir (3.100 TL.) Müdürlerin aylıkları, belediye bölgesinin büyüklüğüne göre, 800 florin (1985 TL.)'den 2200 florine (5455 TL.) kadar değişiklik gösterirken vekiller 1630 guildere (2600 TL.) kadar gelir elde edebilirler.

KÜTÜPHANELERE GENEL BİR BAKIŞ

a. County kütüphaneleri

Holanda 11 county'ye (il'e) ayrılmıştır. Belediye bölgelerindeki gibi genel, katolik ve protestan halk kütüphanelerinin bulunduğu bu illerde sayısı 21'den az olmayan county kütüphaneleri hizmet görür. County kütüphanesi çalışmaları ancak İkinci Dünya Savaşlarından sonra başlamıştır ve C.V.'nin Taşra Kütüphane Hizmeti hakkındaki raporunun 1952'de yayınlanması üzerine harekete geçilerek İngiliz örneğine göre geliştirilmiştir.

Düşünce, nüfusu 20.000'den az olan kasabaların county kütüphanesi ile işbirliği edebilecekleri (etmeleri gerektiği değil) merkezinde idi. Bununla birlikte, yersel kütüphaneler, bir county kütüphanesine bağlandıklarında bile hukukî bakımdan bağımsız kaldılar ve kendi kurallarını yürütmeğe devam ettiler. County kütüphaneleri kitap depola-

rı, personel ve kataloglar sağlar ve gerçekte (yapı ve donatım da içinde olmak üzere) mümkün olan her hizmeti sunar.

C.V., mümkün olduğunca kalabalık toplumlardaki kütüphaneleri üstün tutar ve part-time ve gönüllü kütüphanecilerin köylülere ödünç kitap verdiği köylere küçük kitap koleksiyonları göndermede bir gelecek olduğuna inanmaz.

Tecrit edilmiş topluluklar için C.V. tarafından gezici kütüphane tavsiye edilir. Kurulları politikalarını tayinde geniş ölçüde serbest ve aynı zamanda her il de ayrı özelliklere sahip bulunduğu için, tabii olarak, 21 county kütüphanesinin çalışmalarında büyük uygulama ayrılıkları görülür.

Bunların İngiliz örneği ile olan ayrılığı yalnızca yersel kütüphanelerin hukukî durumunda değildir; kitap seçiminde de ayrılık vardır. İngiliz county kütüphaneleri, özellikle roman dışı eserlerin çok kapsamlı bir koleksiyonuna sahiptir. «Background» koleksiyon diye anılan koleksiyonlar bakımından Holanda kütüphaneleri çok yoksuldur. Bunlar, okuyucularının araştırma ve bilgi edinme ile ilgili isteklerini karşılamak için, büyük ölçüde (kütüphaneler arası ödünç alma yoluyla) bilim kütüphanelerine ve taşra kütüphaneleri için de Milli Merkez Kütüphanesine başvurmak zorundadırlar. Bunun başlıca sebebi düşük ödenekler ve henüz tamamlanamamış olan gelişmedir. 1966 yılında taşra kütüphaneleri için sağlanan devlet ödeneği (nüfusu 20.000'den az olan kasabalarda) her 1.000 kişi için 141 florine (350 TL.) ulaşmıştır. Bu, ancak il yetkilileri bu miktarın yarısını verdikleri takdirde sağlanır.

Holanda county kütüphanelerinin organizasyonuna ilgi duyanlar, Overijssel'deki (Berkum Genel County Kütüphanesi) ve Noord-Brabant'daki (Tilburg Katolik County Kütüphanesi) kütüphane hizmetlerini inceleyebilirler.

Yukarıda sözü edilen taşra kütüphaneleri için Milli Merkez Kütüphanesi (Amsterdam), county kütüphaneleri ile küçük halk kütüphanelerine (üniversite seviyesinde olmayan) az ilerlemiş araştırma kitapları ve söz gelişi yabancı literatür veya roman-hikâye dışı çocuk kitabı koleksiyonları sağlar. Bu yolla, county kütüphanelerinin karşılaştığı kütüphaneler arası ödünç alıp verme isteklerini hafifletir.

300 kadar halk kütüphanesinin 150'si county kütüphaneleri ile işbirliği etmektedirler.

b. Çocuk kütüphaneleri

İlk özel çocuk kütüphanesi 1912 yılında Amsterdam'da açıldı. O zamandan bu yana, çocuklar için kütüphane hizmeti sür'atle gelişti ve halk kütüphanesi çalışmalarının ayrılmaz bir parçası oldu. Bugün Hollanda'da her halk kütüphanesi bir çocuk bölümüne sahiptir (15-16 yıldır) ve pek az azında da gençlik bölümü bulunmaktadır.

Hollanda'da çocuk kütüphaneciliği, C.V. tarafından, bu dernek 1952'de 'Bureau Boek en Jeugd' (Kitap ve Gençlik Bürosu) bölümünü açtıktan sonra, coşkunlukla desteklendi. Çocuk kütüphanecilerinin yetiştirilmesinde (1947'den bu yana) isteklere ayak uydurulamamıştır ve halk kütüphanelerinin büyük çoğunluğu yeterli çocuk kütüphanecilerinden yoksundur. Bureau Boek en Jeugd (Kitap ve Gençlik Bürosu) nun benimsediği merkezileştirilmiş (söz gelişi, çocuk kitaplarının değerlendirilmesi, merkezî kataloglama, gezici sergiler gibi) görevler bile, çocuk kütüphanelerinin ciddiye alındığı gerçeğini ortaya koyar ve bu alandaki çalışmaların yüksek niteliğini gösterir.

Çocuk bölümlerinin açılma saatleri, çoklukla yetişkin bölümlerinkinden ayrıdır, ki bu aile kütüphanesi düşüncesini benimseyenlerce üstün tutulmaz. Fakat, belli saatlerdeki toplama o kadar yoğundur ki, aynı saatlerde her iki bölüme de giriş sağlamak kütüphane personeli için büyük güçlükler doğurur.

Yabancı meslektaşlar, her kitap için açıklamalar veren kapsamlı kataloglar yapıldığını görecektir. Ayrıca, Hollanda çocuk bölümlerinde kitapların 4 veya 5 ayrı yaş grupuna bölünerek yerleştirilmesi de dikkate değer bir husustur. Hikâye (masal) anlatma işi yaygındır ve okumaya yönelten diğer bütün çalışmalara yer verilir. Çocuk kütüphaneleri için özel devlet ödeneği 1955'ten itibaren başladı. Bunlar için yersel ödenek zorunluğu yoktur. La Haye, Rotterdam ve Amsterdam halk kütüphanelerinin çocuk bölümlerini ve C.V.'nin Boek en Jeugd (Kitap ve Gençlik) Bürosunu ziyaret tavsiye edilebilir.

c. Okul kütüphaneleri

Hollanda, okul kütüphaneleri sistemi ile zor öğünebilir. Gerçekte eğer bir yerde okul kütüphanesi sistemi varsa, orada yersel teşebbüs vardır. Böylece, bu sistemin gelişmesi, değişik biçimler gösteren, te-sadüflere bağlı ve gelişigüzel bir gelişmedir.

C.V., 1964'de, okul kütüphaneleri organize etmeyi sağlayacak en iyi yolun ne olduğunu belirten bir rapor hazırlamak üzere bir komite

kurdu. Bu rapor, 1966 yazında, her türden kütüphanecilerle okul yetkilileri arasında tartışıldı. Temel düşünce, okul kütüphanesinin hiç bir zaman çocuk kütüphanesine rakip olmaması, fakat okul eğitimini destekleme görevini yüklenmesi idi. Okul kütüphanesini öğretmen yönetmeli, fakat teknik hizmetler halk kütüphanesi tarafından sağlanmalı idi.

Muhtemelen, okul kütüphanesinin bağlı olduğu bir statünün bulunmadığı bir kaç yıl daha geçecektir.

Genç yetişkinlere ait kütüphanenin canlı bir örneği, La Haye'deki Grotius Lisesinde görülebilir.

ç. Körler için kütüphaneler

Holanda'da, bütün ülkeye hizmet veren dört körler kütüphanesi vardır. Bunların genel nitelikte olanları (Halk kütüphanesinin bölümü) La Haye ve Amsterdam'da, katolik olanı Njimegen'de ve protestan olanı Ermelo'dadır. Dördü işbirliği içinde çalışırlar ve Amsterdam halk kütüphanesinde toplu bir katalogu sürdürürler. Bu kütüphaneler yalnızca Braille kitaplarını ve konuşan kitaplar ödünç vermekle kalmazlar; başka görevler de yüklenmişlerdir. Kitaplar (Braille kitapları ve magnetik teypler) kütüphanelerin kendilerince hazırlanır, aynı zamanda çok özel ihtiyaçlar için gerektiği zaman dokümantasyon çalışması yapılır. Çalışmanın bu son yüzü, Holanda'daki Braille kitapları ve magnetik teyplerde bulunan bütün araştırma materyalleri için bir sistematik katalog yapılmasında ve bunun sürdürülmesinde işbirliğine önderlik etti. Körler için vücuda getirilmiş tek müzik bölümü, Amsterdam'dadır. Konuşan dergiler, kütüphanelerin kendileri tarafından imal edilir.

d. Hastane kütüphaneleri

Hastane kütüphaneleri ile ilgilenenler, bir halk kütüphanesince bu alanda çok seyrek yapılan bir çalışma dışında, Hollanda'da hayâl ettikleri bulamayacaklardır. La Haye'deki Halk Kütüphanesi, örnek olarak bir çocuk hastanesi ve bir akıl hastalıkları kliniği için hizmet sağlar.

CENTRAL VERENIGING VOOR OPENBARE BIBLIOTHEKEN (C.V.)

Halk kütüphaneleri Merkezi Derneği, Holanda'nın halk kütüphaneciliğinde önemli bir rol oynar. Merkezi La Haye'dedir (Bezuidenhoutseweg 239). C.V.'nin yönetim kurulu, mahalli kütüphane kurulları

üyeleri ile ilgi duyan kimselerden ve kütüphanecilerden meydana gelir (Hepsi 23 kişi). Altı kişilik yürütme kurulunda ise, başkanlık görevini yürüten bir belediye başkanı, başkan yardımcısı olarak bir kütüphaneci ve üyeler olarak da bir çocuk kütüphanecisi ve bir county kütüphanecisi ile katolik ve protestan kuruluşların birer temsilcisi bulunur. Bu yazının Tarihçe bölümünde önceden belirtildiği gibi, C.V., halk kütüphaneciliği alanındaki bütün kütüphane çalışmalarını bünyesinde birleştirir. C.V.'nin genel yazmanı aynı zamanda sayman ve dernek bürolarının başıdır.

Bütün halk kütüphaneleri (300) ile halk kütüphanelerinde çalışan 700 kadar kütüphaneci C.V.'nin üyesidir. Bu kütüphaneciler, Holanda Kütüphaneciler Derneği'nin ortak üyeliğini de elde ederler.

C.V.'nin büroları dört bölümden ibarettir : Danışmanlar, Yönetim (Devlet ödeneklerini de dağıtır), Merkezileştirme ve 'Boek en Jeugd' (Kitap ve Gençlik) büroları. 12'si kütüphaneci olan 40 görevlisi vardır. İki kütüphane danışmanı kütüphaneleri dolaşır ve bunların kütüphanecilerine kütüphaneciliğin her alanında yardımcı olur. Danışmanların zamanlarının çoğunu yapı ve donatımla ilgili öğütler alır. Mevcut şartlara göre mümkün olabilen çeşitli alanlarda merkezileştirme görevini üstlenen özel bir bölüm kurulmuştur. Bu bölümün çalışmaları, küçük çaptaki kütüphane ihtiyaçlarının (ödünç verilen materyaller, ilân malzemesi, vb.) bir merkezden satın alınmasını ve merkezi bibliyografik çalışmaları içine alır. Kütüphane donatımı ile ilgili sergi salonu özellikle dikkat çekicidir.

Daha önce de belirtildiği üzere, C.V., kütüphanecilerin yetiştirilmesi için kurslar düzenler; bunun yanı sıra (bazan Holanda Kütüphaneciler Derneği ile birlikte) çeşitli komiteler kurar ve bunların raporlarını düzene koyar (yayınlar). Çoğu komitelerin yazmanları C.V. bürolarında görevlidir. Halk, çocuk ve müzik kütüphaneleri ile ilgili üç araştırma merkezi özellikle ilgi çekicidir. Bunlar hizmetlerin gelişmesine büyük ölçüde yön verirler ve halk kütüphaneleri ve çocuk kütüphaneleri dikkate alındığında, yazmanlarını C.V.'nin görevlileri arasından seçebilirler. County kütüphaneleri çalışma grubu da, halk kütüphaneciliğinin bu alanında önemli bir rol oynar.

C.V.'nin yıllık bütçesi, 700.000 Holanda florini (1.776.000 TL.) ne ulaşır. Devlet bu giderlerin % 60'ını karşılayan bir yardımda bulunur. Bu demektir ki, C.V., bütçesinin % 40'nı kendisi sağlamak zorundadır.

Bu, gelirlerinin % 1'e yakın kısmını aidat olarak ödeyen üye kütüphanelerin katkılarında elde edilmektedir. Sistemin kusurlu yanı, C.V. için, merkezileştirme işinin merkezi olarak merkezileştirme hizmetlerinden elde edilen paralara sahip olmanın mümkün olamayışıdır. Devlet hemen ödenekten yararlanma imkânından yoksun eder, ki bu C.V.'nin gelişmesini engeller. Fakat, öte yandan, merkezileştirme bölümünde çalışanlar da içinde olmak üzere, Devlet bütün görevli aylıklarının % 60'ına katkıda bulunur. Sonuç olarak, C.V., hizmetlerini maliyet fiyatlarının altında verir. Genellikle Holanda kütüphaneleri gereçlerini, başka ülkelerin benzer kuruluşlarından daha ucuza elde ederler.

İ S T A T İ S T İ K L E R

Holanda'nın nüfusu : 12.500.000

Halk kütüphanesine sahip şehir ve kasabalarda yaşayanlar : 9.500.000

1965 yılı sonuçları :

Okuyucular	Yetişkin	: 450.000 (% 59)	Okuyucuların kütüphaneli şehir ve kasaba nüfuslarına oranı, % 7,7
	Çocuk	: 316.000 (% 41)	
	Toplam	: 766.000	

Ödünç verilen kitap sayısı	Yetişkin	: 16.600.000 (% 56)
	Çocuk	: 12.900.000 (% 44)
	Toplam	: 29.500.000

Koleksiyon **Toplam** : 7.200.000 (Kişi başına 3 eser)

(Bunun % 31'i roman-hikâye, % 41'i roman-hikâye dışı eserler, % 28'i de çocuk kitaplarıdır.)

Bu sonuçlara 304 yersel halk kütüphanesi tarafından erişilmiştir. 21 county kütüphanesi, gezici kütüphaneler ve küçük koleksiyonlar aracılığı ile, diğer 75.000 okuyucuya hizmet sağlar (yılda 1.800.000 kitap ödünç verilir ve depolarda 550.000 kitap vardır.)

Devletçe ve yersel olarak sağlanan ödeneklerin, kütüphaneleri şehir ve kasabalar nüfusuna göre ortalaması 3.25 Holanda florinidir (8.00 TL).

Ehliyetli kütüphanecilerin genel toplamı ise, 1103'tür.

ÖZET VE GELECEK

Bugünün Holanda halk kütüphanesi, nüfusu 10.000 veya daha çok olan şehir ve kasabalarda kurulabilen özel bir abone kütüphanesidir. County kütüphaneleri nüfusu 20.000'den az olan kasabalarda, gönüllü esasına göre çalışır.

Dört tip halk kütüphanesi vardır : Genel, katolik, protestan ve birleşik. Bir şehir veya kasabada üç tip halk kütüphanesi bulunabilir. Devlet yardımından yararlanmak isteyen bütün halk kütüphaneleri (County kütüphaneleri de içinde) aynı denetim şartlarını yerine getirmek zorundadırlar. Her halk kütüphanesi, bütün çalışma zamanlarında görev başında olan bir diplomalı kütüphaneciye sahip olmalıdır, aksi halde devlet ödeneği kesilir.

Geleceğin halk kütüphanesi büyük ölçüde değişiklik gösterebilir. Bu, projesi üzerinde hem C.V.'nin, hem de Kültür Bakanlığının çalıştığı kütüphane kanununun çıkarılmasına bağlıdır. C.V., 1966 baharında raporunu veren bir Kütüphane Yasaları Komitesi kurmuştur. Bu raporun ortaya koyduğu temel ilkeler C.V.'nin genel kurul toplantısında tartışılmış ve şu sonuçlara varılmıştır :

Halk kütüphanesi zorunlu ve ücretsiz olmalıdır. Her topluluk kütüphane imkânlarına sahip olacaktır. Küçük (nüfusu 5.000'in altında) olanları county kütüphanesince (gezici kütüphaneler ve şube kütüphaneleri yoluyla) yönetilmelidir; 5.000 - 20.000 nüfuslu yerler county kütüphanesine bağlı yersel kütüphanelere; 20.000 - 40.000 nüfuslu yerler, (Bir kütüphane kurulunun gözetiminde) bağımsız veya county kütüphanesi ile işbirliği eden kütüphanelere; 40.000 veya daha çok nüfuslu olanlar, bağımsız halk kütüphanelerine sahip olmalıdır.

Standartlar üzerinde yedi kişilik bir devlet komitesi çalışmakta olup, bunun üçüne C.V. tarafından aday gösterilmiştir.

Çok önemli bir değişme, devlet ödeneklerinin bütün aylıkları içine alması eğiliminde olan yeni ödenek metodunda olacaktır.

Her halde, Holanda halk kütüphanelerinin gelecekteki durumu hakkında bir yargıya varılmasını mümkün kılacak en önemli nokta, genel ve zümre halk kütüphaneleri yerine, tek bir birleşik halk kütüphanesi yaratılması olacaktır. Bütün bunlar, yakın gelecekte gerçekleşmelidir : Gelin, yeni Holanda halk kütüphanesinin yeni kütüphane kanunu ilhamından çıkacağını umalım ve buna inanalım.

Çev. : N. SEFERCİOĞLU